

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Translatologie

Petra Vavroušová

**Recepción de la literatura checa en España
considerando el papel intermedio del alemán**

**Recepce české literatury ve Španělsku
s přihlédnutím ke zprostředkující roli němčiny**

**Reception of Czech literature in Spain
considering the mediating role of German**

Teze

vedoucí práce: Prof. PhDr. Jana Králová, CSc.

Prof. Dra. Carmen Cuéllar Lázaro

2016

1. Úvod

Cílem disertační práce je popsat recepci české literatury ve Španělsku v letech 1900–2015 s důrazem na němčinu jako zprostředkující jazyk překladu mezi češtinou a španělštinou a začlenit tak české bádání v této oblasti do širšího mezinárodního kontextu zkoumání role jednotlivých jazyků a kultur ve vícejazyčných společnostech. Práce navazuje na otázky dílčím způsobem zpracovávané v předchozím výzkumu (Uličný 2005, Špirk 2011, 2014, Cuenca 2013) a přispívá k zaplnění bílého místa ve španělských dějinách překladu, neboť, jak tvrdí Santoyo (2001: 1984), překlady ze slovanských kultur jsou málo známy.

Práce je psána ve španělském jazyce, neboť doktorské studium je realizováno v rámci doktorátu „pod dvojitým vedením“ (thèse en co-tutelle) ve spolupráci s Univerzitou ve Valladolidu, na Fakultě překladatelství a tlumočnictví se sídlem na univerzitním kampusu v Sorii. Navíc převážná část materiálu byla získána ve španělské Národní knihovně v Madridu (Biblioteca Nacional de España, BNE) a také v Ústředním archivu státní správy (Archivo General de la Administración, AGA) v Alcalá de Henares (Madrid). Volba španělštiny má tedy následující opodstatnění: (1) Jde o jazyk srozumitelný oběma partnerským institucím. (2) Je reakcí na požadavek španělské (mezinárodní) odborné veřejnosti na vyšší kulturní různorodost bádání v oblasti překladu a tlumočení, tj. zpřístupnit hlavní teze a postuláty prací české a slovenské translologie – Jiřího Levého¹ (1926–1967) a Antona Popoviče (1933–1984).

2. Základní struktura práce

Disertační práce má teoreticko-empirický charakter, úvod přináší odůvodnění volby tématu a jeho relevance, shrnuje dosavadní výsledky, představuje základní otázky a hypotézu výzkumu a nastiňuje strukturu práce. Práce si stanovuje následující cíle: (1) Zodpovědět otázky související s vlivem oficiální cenzury na recepci české literatury: Jaká byla reakce španělské cenzury na česká díla? Jakým způsobem se projevovala autocenzura a zda je možné dokázat tento způsob práce? (2) Proč daná díla byla překládána právě z němčiny? Pomocí jakých nástrojů a jakých metod můžeme dokázat, že jde o nepřímý překlad?

První kapitola popisuje historický kontext nejen ve Španělsku, ale i Československu, potažmo Česku, vývoj jejich bilaterálních vztahů, zabývá se nakladatelským sektorem obou zemí a také studuje fungování oficiální cenzury.

---

¹ Uvedme jako zajímavost skutečnost, že *Umění překladu* (1963) od Jiřího Levého se do španělského povědomí a do brazilské portugalštiny dostalo právě z verze německé. Časopis *Scientia Traductionis* věnoval Levému monotematické číslo *(Re)descubriendo Jiří Levý* (2012). Nelson Cartagena rovněž cituje Levého koncepcie ve svém článku *Realia, cultura y traducción* (2013). V roce 2013 byl vydán ve španělštině výbor z jeho díla *Jiří Levý: una concepción (re)descubierta*, a to péčí Jany Králové a Miguela Cuenky.

Druhá kapitola zpracovává obecně translatologická témata. Detailně zkoumá fenomén nepřímých překladů a přináší nejrůznější pohledy, jak je studovat, přičemž vyzdvihuje nejen význam paratextuálního materiálu, tj. paratextů (Genette 1982, 1987) a metatextů (Popovič 1975, 1983), ale i vliv cenzury a převládající ideologie (Abellán 1980, 1982, 1987; Neuschäfer 1994).

Třetí kapitola představuje teoreticko-metodologická východiska pro tuto práci, tj. práce zakladatelů česko-slovenské translatologie Jiřího Levého a Antona Popoviče, dále pak španělský projekt TRACE zabývající se cenzurou a cenzorskými zprávami a jeho přední badatelky Rosu Rabadán a Ráquel Merino. Co se týče lingvistického, geografického a temporálního vymezení, předkládaná disertační práce se věnuje recepci děl beletristické literatury, tedy nepřímým překladům českých knižních děl, jejichž předlouhou byla verze německá. Ze zeměpisného hlediska se zaměříme na Španělsko, což znamená, že jako cílovou kulturu nepřímých překladů z němčiny pojmem především Pyrenejský poloostrov (vyjma Portugalsko a Andorru). Pokud jde o časové vymezení, budeme se soustředit na období 1900-2015.

Čtvrtá kapitola pak prezentuje výsledky bádání založeného na materiálovém výzkumu, jež lze považovat za jeden z hlavních atributů této disertační práce a u něhož dnes můžeme pozorovat absenci. Jednotlivé dílčí otázky byly sice řešeny v rámci dějin překladu, ale chybí uchopení metody na konkrétních dílech. Výhodou této práce je skutečnost, že má k dispozici pouze omezený materiál, relativně malý korpus (18 beletristických knih, jde o překlady z druhé ruky děl např. Jaroslava Haška, Karla Čapka, Jana Nerudy, Pavla Kohouta a další). Kapitola se nejprve zabývá nepřímými překlady, ve většině případů „utajenými“, studuje epitexty a peritexty a snaží se doložit, že jde skutečně o nepřímo přeložené texty, které jsou však (vědomě či nevědomě) prezentovány jako přímé překlady. Nakonec popisuje metodu, která by byla použitelná při zkoumání nepřímých překladů („překladů z druhé ruky“) v obecné rovině i pro další filologické oblasti. Druhá část kapitoly vychází z cenzorských zpráv získaných v archivu AGA a popisuje reakci španělské oficiální cenzury, zda bylo vydání určitých románů povoleno (a za jakých podmínek) či nikoli a neopomíjí ani problematiku autocenzury. Disertační práce navíc zpřístupňuje českému (odbornému) publiku cenzorské zprávy týkající se českých děl, recenze publikované ve Španělsku o české literatuře, obálky prvních či dalších vydání, rozhovory s protagonisty překladatelského i nakladatelského procesu atd.

Následující dvě případové studie, které se zabývají dvěma díly z našeho korpusu, u nichž ve španělštině existují dva různé překlady téhož díla, tzv. *dobletes de traducción* (Cuéllar Lázaro 2014). Pátá kapitola studuje „osudy“ českého románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za*

světové války (1920-1923) z pera Jaroslava Haška. Případová studie nejprve popisuje recepci románu v českém a německém literárním polysystému, a poté již detailně analyzuje španělské prostředí. Práce zkoumá následující materiál: překlad z druhé ruky *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk* (1980) od Alfonsiny Janés s přihlédnutím ke zprostředkujícímu německému textu z pera Grete Reiner *Die Abenteuer des braven Soldaten Schwejk* (1926-1927) a novější překlad Moniky Zgustové *Las aventuras del buen soldado Svejk* (2008).

Šestá kapitola popisuje „osudy“ Kunderova románu *Žert* (1967), nejprve zkoumá recepci románu v českém a německém literárním polysystému, dále se podrobně věnuje prostředí španělskému. Práce studuje tento materiál: překlad z druhé ruky *La broma* (1970) od Luise Guzmána s přihlédnutím ke zprostředkujícímu německému textu z pera Ericha Bertleffa *Der Scherz* (1967) a pozdější přímý překlad Fernanda de Valenzuely *La broma* (1984).

Závěr shrnuje a komentuje zjištěné výsledky, verifikuje, či falzifikuje počáteční hypotézy a nastiňuje směry dalšího výzkumu vycházejícího z předkládané práce.

3. Teoreticko-metodologická východiska

Předkládaná disertační práce nejprve operacionalizuje hlavní teoretické pojmy a translatologická témata, jež jsou stěžejní pro náš výzkum a které přispívají k osvětlení českých a španělských literárních vztahů ve 20. století (až do roku 2015), a to s přihlédnutím ke zprostředkující roli němčiny. Poté jsou teoretické poznatky aplikovány v empirické části na získaném materiálu.

Nepřímé překlady a způsob jejich zkoumání

Jazyk, kterým je překlad vytvořen, není z translatologického hlediska ničím jiným než materiálem, jenž vstupuje do široce pojatých vztahů sociálních a kulturních. Toto vymezování určitých vztahů se většinou vztahuje na konkrétní jazykovou dvojici, v našem případě trojici, a lze ho považovat za zcela výjimečné a jedinečné. Originál je vázán na konkrétní místo a čas a je součástí určitého sociokulturního prostředí, překlad pak logicky vykazuje odlišné časoprostorové souřadnice i sociokulturní kontext. Rozhodneme-li se pro nepřímý překlad, tedy pro překlad z druhé ruky, vstoupí do celého procesu třetí, zprostředkující, jazyk. Tím se komunikační řetězec rozšíří o jednoho aktéra, z čehož logicky vyplývá, že výchozí text pro překlad neodpovídá originálu, ale je už sám o sobě překladem, není tedy náhodou, že na základě zkoumání dějin překlada ve středoevropském prostoru hovoří Jiří Levý v této souvislosti o předloze (Levý 1957 [1996]: 233.)

Za nepřímý překlad (někdy také označován jako překlad z druhé ruky, zprostředkovaný překlad, sekundární překlad, dvojí překlad) považujeme takový překlad, jehož výchozím textem není originál, nýbrž zprostředkující text, který je sám o sobě překladem.

Harald Kittel (1991: 3) definuje nepřímý překlad jako „jakýkoli překlad vycházející z předlohy (předloh), která je sama o sobě překladem do jazyka, jenž není jazykem originálu ani jazykem cílovým.“² V případě, že nepřímý překlad vychází z více než jedné předlohy, pracuje Stackelberg (1987) s termínem „*eklektisches Übersetzen*“ (eklektický překlad), Popovič (1983) a Toury (1995) zavádí pojmy „kompilačný preklad“, respektive „*compilative translation*“ (kompilační překlad). V Popovičově pojetí (1983: 224) lze kompilační překlad vedle překladu nepřímého vnímat také jako opětovný překlad či jejich kombinaci: „Kompilační překlad – překlad sestavený z několika jiných, již hotových překladů originálu do téhož cílového jazyka. Kontakt překladatele s originálem zprostředkovávají jiné překlady.“³ U Touryho (1995: 134) najdeme obdobné pojetí, navíc ještě podotýká, že jedním z výchozích textů může být i samotný originál: „[...] *kompilační* preklad, vychází z niekoľika priamych prekladov, ve kterých bylo užito jednoho jazyka či vícero, jednotlivě či společně, nebo jde o kombinaci originálu a překladu (překladů).“⁴

Dollerup (2000: 23) navíc přichází s termínem „*support translation*“ (podpurný překlad), kterým odkazuje na překladatelskou „strategii, která při překladu výchozího textu konzultuje překlady do jiných jazyků, jež nejsou shodné s cílovým jazykem, a zkoumá, zda ostatní překladatelé nenašli uspokojivější řešení.“⁵ I Levý upozorňuje (1963 [1983]: 203) na skutečnost, že překladatel konzultoval překlady svých předchůdců, případně originální text:

Překládání z druhé ruky nebylo ovšem vždy tak jednoduché. Musíme počítat s tím, že překladatel často pracoval s několika texty, že buď cizího překladu používal jako pomůcky pro řešení významově či technicky obtížných detailů převodu, anebo že si naopak převod pořízený podle cizí verze dodatečně zkontroloval podle originálu.

Tato práce definuje a rozlišuje mezi následujícími pojmy: **nepřímý překlad** považuje za zastřešující pojem, který zahrnuje překlady z druhé, třetí atd. ruky i další typy nepřímo

---

² [...] any translation based on a source (or sources) which is itself a translation into a language other than the language of the original, or the target language (Kittel 1991: 3).

³ Kompilačný preklad – preklad zostavený z niekoľkých iných, už hotových prekladov toho istého originálu do toho istého cieľového jazyka. Kontakt prekladateľa s originálom sprostredkujú iné preklady textu (Popovič 1983: 224).

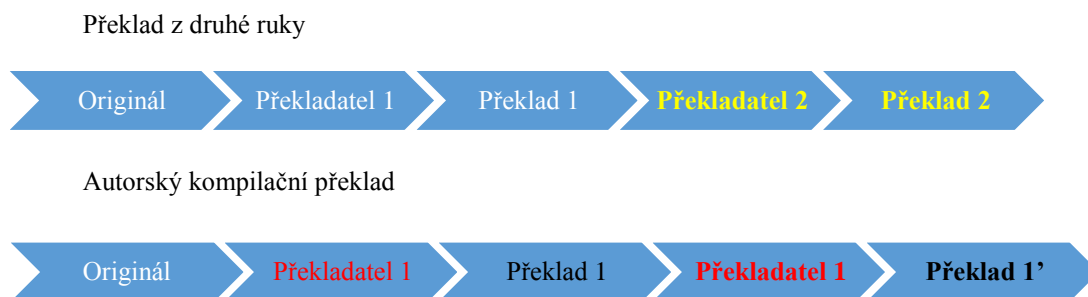
⁴ [...] *compilative* translation where several intermediate translations were used, into one language or several, alternately or together, or even a combination of the ultimate original and translation(s) thereof (Toury 1995: 134).

⁵ [...] ‘support translation’, my term for the strategy in which, translating a given source text, translators check translations into languages other than their own target languages in order to see whether colleagues have found satisfactory solutions to certain problems (Dollerup 2000: 23).

přeložených textů. Společným rysem nepřímých překladů je skutečnost, že jejich výchozím textem (předlohou) není přímo a pouze originál.

- **Překlad z druhé ruky** definujeme jako mezijazykový překlad, ve kterém jazyk zprostředkujícího textu není shodný ani s jazykem originálu ani s jazykem cílového textu, překladatelského procesu se tedy účastní tři jazyky. V případě překladu z druhé ruky dochází k dvojí interpretaci textu: nejprve originál čte a interpretuje první překladatel a vytváří překlad, který se poté stává předlohou, je čten a interpretován druhým překladatelem, jenž na jeho základě vytváří nový, druhý překlad.
- **Autorský kompilační překlad** (Vavroušová 2013) je definován – stejně jako překlad z druhé ruky – jako mezijazykový překlad, v němž se zprostředkující jazyk neshoduje ani s jazykem originálu ani s jazykem cílového textu, na překladatelském procesu se podílejí tři jazyky. U autorského kompilačního překladu je však první překladatel shodný s druhým překladatelem, z čehož vyplývá, že nedochází k dvojí interpretaci textu, originál i zprostředkující text čte a interpretuje tatáž osoba; kompilační proto, že překladatel vedle zprostředkujícího překladu může konzultovat originál i jiné zprostředkující texty.

Následující schéma ilustruje výše uvedené termíny:

Tab. 1: Schéma nepřímých překladů

Světová organizace UNESCO vychází z předpokladu, že je třeba dávat přednost přímým překladům, neboť „všeobecně platí, že by se mělo překládat především z originálu, nepřímý překlad je pouze krajním řešením.“⁶ Nicméně translatoologové, kteří se zasazují o zkoumání problematiky nepřímých překladů, se snaží vysvětlit malou pozornost věnovanou tomuto fenoménu a uvádí argumenty pro užití překladů z druhé ruky, „které jsou zpravidla vázané jednak na malé, jazykově náročné literatury, jednak na literatury etnicky a jazykově vzdálené“⁷

⁶ [...] as a general rule, a translation should be made from the original work, recourse being had to retranslation only where absolutely necessary. URL: <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13089&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html> [cit. 2013-01-12]

⁷ Překlady z druhej ruky sú spravidla viazané jednak na malé, jazykovo náročné literatúry, jednak na literatúry etnicky a jazykovo veľmi vzdialené (Popovič et al. 1983: 230).

(Popovič 1983: 230). Gambier (1994: 413) nepovažuje překlady překladů za zvláštní, domnívá se totiž, že umožňují přístup ke vzdáleným jazykům a kulturám. Mohou pomoci osvětlit vztahy mezi literárními systémy, zvláště pak mohou přispět k literární recepci převážně mezi kulturami, jež jsou často geograficky vzdálené a hovoří méně rozšířenými jazyky.

Důvody a situace, v nichž je volena metoda nepřímého překladu, jsou následující:

1. Neznalost jazyka originálu
2. Problematický přístup k originálu
3. Ekonomická motivace
4. Prestiž zprostředkující kultury a jazyka

Podle Popoviče (1983: 230) je nepřímý překlad výsledkem vícenásobného překládání, což vede k vyšším ztrátám, ke zvýšené míře stylistických posunů a navíc vyvstává nebezpečí substandardizace překladu. U přímo přeložených textů dochází k interpretaci textu ze strany překladatele jednou, u nepřímého překladu jsou texty interpretovány vícekrát: překladatel 1 interpretuje originál a zhotoví překlad 1, překladatel 2 interpretuje již interpretovaný text (překlad 1) a vytváří překlad 2, čímž dochází ke kumulaci výrazových posunů. Během procesu překládání lze u nepřímých překladů pozorovat následující fenomény:

1. Věrná interpretace předlohy
2. Opakování chybné interpretace
3. Kumulace výrazových posunů
4. Příčiny výrazových posunů

Nepřímé překlady jsou automaticky považovány za kvalitativně nedostačující v porovnání s přímými překlady (Ringmar 2006: 9). I když někteří teoretikové na nepřímý překlad nahlíží jako na „zhoubný“, připouští, že je v některých případech nezbytný a že nemusí být nutně méně kvalitní, horší než překlad přímý. Radó (1975: 51) argumentuje tím, že záleží jak na talentu a kompetenci překladatele tak na kvalitě zprostředkujícího textu. Jestliže je obojí vynikající, nebude snadné rozlišit přímý překlad od nepřímého, může se dokonce stát, že bude nepřímý překlad lepší než méně zdařilý překlad vycházející přímo z originálu.

Paratexty, metatexty a překlady

Literární dílo (kniha) se skládá ze dvou částí: vlastního textu (prvotní text) a paratextu (druhotný text). Paratexty se aktivně podílejí na čtenářské recepci daného primárního textu. Ten se tak

stává ohniskem, kolem kterého se shlukuje celá řada účelově vzniklých textů jiných autorů či autora, ať už v knize samotné či mimo ni, jejichž cílem je informovat potenciálního recipienta o autorském dílu, hodnotit a reflektovat ho, propagovat jej, přimět čtenáře ke koupi knihy a usměrňovat jeho budoucí receptivní činnost, případně podnítit nakladatele k edičnímu počínu.

Paratext sestává ze dvou prvků, což Genette (1987: 11) znázorňuje následující formulí: „paratext = peritext + epitext“. Peritexty (vnitřní paratexty, knižní paratexty, sekundární knižní texty či knižní ne-texty), které obklopují text, se vyskytují v jeho bezprostřední blízkosti, neboť utváří materiální podobu knihy a jsou logicky její součástí (jméno autora, titul, záložkové texty, věnování, předmluva, obsah, poznámky, názvy kapitol, doslov atd.). Z translatického hlediska je podivující, že Genette nebere v potaz jméno autora, informaci o předloze překladu, z jakého jazyka byl překlad pořízen atd. (srov. Pym 1998: 62). Epitexty (vnější paratexty, mimoknižní paratexty, sekundární mimoknižní texty nebo mimoknižní ne-texty), jež netvoří součást textu, existují samostatně a nachází se v okolí knihy (jsou veřejného i privátního charakteru, jedná se o vyjádření a komentáře k textu, rozhovory, recenze, deníkové záznamy, korespondence atd.).

Popovič člení literární komunikaci na primární a sekundární, pro niž zavádí pojem „metakomunikace“ (1975, 1983). Prototext definuje Popovič (1975: 286) jako originální text, který slouží coby podklad pro sekundární, druhotnou, manipulaci s textem. Metatexty lze dle Popoviče (1983: 129) členit na afirmativní (souhlasné, pozitivní, nepolemicky navazující metatexty) a kontroverzní (nesouhlasné, kritické, polemicky navazující metatexty). Metatexty nejsou pouze pomocnými či vedlejšími aspekty recepce díla, ale stávají se rovnocennou součástí literární recepce. Popovič, na rozdíl od Genetta, nezahrnuje ilustrace mezi metatexty. Popovičův prototext nazývá Genettova terminologie (primárním) textem a metatexty denominuje jako knižní i mimoknižní paratexty, které zprostředkovávají komunikaci mezi textem a čtenářem a slouží hlavně k prezentaci a propagaci díla.

Naše práce se zaměřuje na recepci české literatury ve Španělsku, tudíž jsou pro nás paratexty, respektive metatexty, cenným zdrojem informací. Na základě výše popsání terminologie, navrhuje pro účely našeho výzkumu následující pojmenování:

Peritexty (z řec. περι- „kolem“) jsou takové sekundární texty, které se objevují přímo v knize. Pro tuto práci jsou relevantní především jméno překladatele, název originálu, respektive výchozího textu, jazyk originálu či výchozího textu, poznámky překladatele, prolog nebo epilóg, biografie či bibliografie autora nebo překladatele. Vezmeme-li v potaz téma této disertační práce, považujeme za užitečné zavést následující podrobnější klasifikaci:

- **pravdivé**, tj. peritexty uvádějící pravdivou a správnou informaci o daném díle

- **zavádějící**, tj. peritexty uvádějící neúplnou či nepravdivou informaci o daném díle

Epitexty (řec. . ἐπι- „nad, při“) jsou takové texty, které netvoří součást knihy (cenzorské zprávy, recenze, rozhovory, korespondence atd.), avšak výraznou měrou ovlivňují budoucí recepci daného díla, tudíž budeme rozlišovat následující typy epitextů:

- **afirmativní**, tj. epitexty, které zaujímají kladné, pozitivní stanovisko vůči textu
- **kontroverzní**, tj. epitexty, jež se vůči textu staví kriticky či negativně

Paratexty (metatexty) nabízejí cenný pohled na produkci a recepci překladových textů, mimo jiné se soustředí na koncept autorství, původnosti a anonymity (Tahir-Gürçağlar 2002: 44). Peritexty a epitexty mají rovněž velký vliv na recepci překladových textů u cílového čtenáře. Studium paratexty (metatextů), kromě analýzy sociokulturního kontextu a všeobecných úvah o překladu, přináší informace o produkci a recepci překladů, informují o tom, proč se nakladatelství či překladatel rozhodli přeložit tu či onu knihu atd.

Co se překladu týče, paratexty nezahrnují překlad samotný, Popovičova kategorie metatextů se naopak od překladu odvíjí. Překlad lze považovat za metatext, neboť je reakcí na jiný text, který z časového hlediska vznikl dříve. Dle Popoviče (1983: 127) vzniká metatext na základě prototextu, avšak nikdy jej nemůže nahradit ani zopakovat, překlad totiž nemůže být totožný s originálem. Nepřímý překlad, jedno ze stěžejních témat této disertační práce, lze tedy v rámci metakomunikace považovat za sekundární metatext, jehož prototextem není původní text, ale již existující metatext (Popovič 1983: 128-129).

Cenzura (ve Španělsku ve 20. století)

Téměř čtyřicet let (1936–1975) bylo Španělsko řízeno fašistickou vládou, v jejímž čele stál *generalísimo* Francisco Franco Bahamonde (1892–1975). Veškeré kulturní projevy byly přísně sledovány a kontrolovány vojenskými úřady a římskokatolickou církví (Merino & Rabadán 2009: 125), je tedy třeba zkoumat, jakým způsobem cenzura ovlivňovala literární tvorbu a co pro autory či překladatele znamenalo tvořit v době, kdy nemohli přímo a otevřeně sdělit své názory, myšlenky a postoje. Vznikl tzv. *discurso de censura* (Neuschäfer 1994: 10), tedy jazyk, který popisoval nežádoucí témata nepřímou, skrytě a tajně, autoři se uchýlovali ke kamufláži, kličkám a předstírání. Někteří se naučili mistrně klamat celý cenzorský aparát, dokonce jej i zesměšnit, čímž se nám ukazují dvě tváře cenzury: její moc a její bezmoc (Neuschäfer 1994: 10).

Všudypřítomná cenzura vybízela k poslušnosti, všichni se museli podrobit jedné vůli, tj. fašistickému totalitarismu a katolické doktríně. Jedním z nástrojů cenzury se stal také tisk,

který měl sloužit státu a propagandě ve prospěch státu (první zákon o tisku schválený v roce 1938). Cenzura se dělila na dvě fáze: cenzura předchozí (*consulta, censura previa*), která se snažila ovlivnit, zasáhnout do vlastní tvorby textu, a pozdější, definitivní (*censura definitiva, postcensura*), jež byla prováděna po dokončení textu (Neuschäfer 1994: 10, 49). Poté, co byl vydán nový zákon o tisku v roce 1966, *consulta voluntaria* (dobrovolná konzultace), která byla od 1938 povinná, byla nyní sice dobrovolná, avšak ve skutečnosti byla cenzuře postoupena veškerá literární produkce. Strach z vleklého procesu kontroly vedl autory v mnoha případech k užití autocenzury, aby se vyvarovali případným nepříjemnostem během *consulta voluntaria*. Je dosti problematické dokázat užití autocenzury, avšak ani tuto „metodu práce“, ať již na straně autora, překladatele či vydavatele, nelze opomíjet, chceme-li vyvodit obecnější závěry.

Již ke konci španělské občanské války byla zřízena instituce, jejímž cílem bylo analyzovat a hodnotit kvalitu literárních děl, nešlo však o literární kritiky, nýbrž o cenzory, kteří byli v cenzorských zprávách označováni jako *lectores* (čtenáři). Systém všudypřítomné cenzury se za Franciska Franka velmi rychle institucionalizoval a jeho výkonný orgán nabyl podoby mimořádně organizované byrokratické struktury. Každý úkon cenzurního úřadu byl pečlivě dokumentován, každá písemnost archivována. Textovou produkci, ať už původní či překladovou, kontrolovala tzv. *junta de censura*, výbor skládající se ze zástupců církve, funkcionářů a literátů (Merino & Rabadán 2009: 125), kteří jednali v souladu s Frankovou ideologií. Posláním cenzurního výboru byla represe veškerých projevů, údajů a skutečností, které nesměly být v obecném zájmu (politickém zájmu Frankova režimu) zveřejňovány. Ve fašistickém Španělsku existovala oficiální cenzura, to znamená, že byly schváleny nedemokratické zákony, první v roce 1938 a druhý v roce 1966 (srov. Neuschäfer 1994: 49), které byly Frankovým specifickým kontrolním nástrojem. Oficiální cenzura byla oficiálně zrušena v roce 1977⁸.

Systém cenzury ve frankistickém Španělsku byl byrokratické povahy. Chtěl-li nakladatel, autor či překladatel publikovat nějaké dílo, musel podat oficiální žádost a počkat na rozhodnutí cenzorské junty. Celý proces byl skutečně zdlouhavou administrativní záležitostí (díky úřednickým úkonům však máme k dispozici mnoho zajímavého a obsáhlého materiálu) a měl následující tři části:

1) *instancia de solicitud* (písemná žádost)

Žádost, v níž nakladatel žádá o povolení publikovat či dovézt danou knihu, je specifický formulář, ve kterém bylo třeba vyplnit následující informace: jméno autora (*autor*), název

---

⁸ Z některých spisů je zřejmé, že cenzura přetrvávala ještě do roku 1983 (srov. Merino & Rabadán 2009: 126).

díla (*título*), jméno nakladatele (*editor*), počet stran (*volumen*), formát (*formato*), předpokládaný náklad (*tirada proyectada*), prodejní cenu (*precio de venta*). Španělská cenzura⁹, na rozdíl od cenzorských zpráv v Portugalsku (srov. Špirk 2011: 208), nepožadovala, aby bylo uvedeno jméno překladatele, tato kolonka chybí.

2) *informe del censor* (cenzorská zpráva)

Poté, co cenzurní výbor obdržel písemnou žádost, byl k ní založen úřední spis, kterému bylo přiděleno číslo (*expediente n.^o*). Úvodní strana tohoto spisu zpracovává informace ze žádosti, uvádí datum žádosti, název díla, jméno autora, nakladatelství, počet stran a náklad knihy. Dále zmiňuje, zda byl již dříve vypracován posudek na dané dílo (*antecedentes*) a kdo byl pověřen vypracováním posudku (*pase al lector don*) – u cenzora se objevuje jen jeho číslo, ne jméno. Následuje vlastní cenzorská zpráva (*informe*), jejíž součástí je cenzorský posudek, v rámci kterého musí cenzor zodpovědět, zda zkoumané dílo:

- Útočí na křesťanské dogma?
- Na církve a na její zástupce?
- Na morálku?
- Na režim a jeho úřady?
- Na osoby, které spolupracují či spolupracovaly s režimem?

Na základě cenzorské zprávy je poté stanoven výsledek (*resultado*).

3) *resolución* (konečné rozhodnutí)

Žadatel je písemně vyrozuměn s výsledkem cenzurního řízení. Rozhodnutí nakladatele informuje, zda se doporučuje vydání dané knihy, či nikoli.

(Ne)převedení příznakového jazyka

Jedním z překladatelských úskalí je bez pochyby převod vnitrojazykových variant¹⁰ daného jazyka. Jiří Levý (1983: 127) tvrdí, že „chce-li se překladatel vyhnout jazykovému naturalismu, není možné plné vystižení, nýbrž jen náznak“. S tímto postojem se neztotožňuje Juan Antonio Albaladejo¹¹ (2012: 43, 51-60, 235, 248-249), který se zabývá převodem příznakového jazyka a hovoří o tzv. artikulačních univerzáliích, jež lze přenést do jiných jazykových systémů. Mezi

---

⁹ Hovoříme o spisech týkajících se cenzury knih (tištěných děl), cenzorské zprávy analyzující divadelní hry jméno překladatele požadovaly (srov. Merino in Vavroušová 2013: 165-169).

¹⁰ Dalším odborníkem zabývajícím se touto problematikou je Manuel Ramiro Valderrama (spolu s výzkumnou skupinou *Varytrad*, španělská zkratka znamená varianty a překlad), jenž zavádí pojem *traducción interlectal* čili interlektální překlad v nadnárodních jazycích, v jeho případě na španělštině (srov. Valderrama in Vavroušová 2013: 123–151).

¹¹ Albaladejo se zabývá převodem hovorového jazyka a dialektů v divadelních hrách tzv. *Wiener Volkstheater* do španělštiny.

tyto jevy, které vznikají na základě fonemické a/či slabičné redukce způsobené uvolněnou artikulací, řadí např. aferezi, synkopu a apokopu, jelikož se domnívá, že jsou vhodným řešením pro převod příznakového jazyka, který charakterizuje postavu, jež jím hovoří. Navíc je tato redukce, společná hovorovému jazyku i dialektům, srozumitelná všem mluvčím daného jazyka, a tudíž překladatelům umožňuje naznačit kontrasty mezi jednotlivými varietami jazyka.¹²

Metodologie

Jako hlavní metodologické nástroje pro náš výzkum byly použity:

- (1) **kritická analýza diskurzu**, jež vychází převážně z kontroverzních i afirmativních epitextů a epitextů (Genette 1982, 1987, 1997, 2000), respektive metatextů (Popovič 1975), tj. cenzorských zpráv, recenzí a vlastních děl české literatury;
- (2) **orální historie** založená na afirmativních epitextech (Genette 1982, 1987, 1997, 2000), čili metatextech (Popovič 1975), tedy rozhovorů a korespondence s překladateli a nakladateli;
- (3) **translatologická analýza** vybraných pasáží vycházející z Popovičovy „typologie výrazových změn v překladu“ konkrétně (Popovič 1975: 130; 1983: 204) a jeho „posunů v překladu“ obecně (Popovič 1975: 113-131; 1983: 195-217).

Introspekce autora pak doplňuje všechny výše uvedené metodologické nástroje.

Materiál

Korpus sestavený pro účely této disertační práce splňuje následující parametry – španělské překlady české prózy v letech 1900-2015, jejichž předlohou byla německá verze. Konzultovali jsme rozličné informační zdroje, např. Index Translationum – mezinárodní bibliografie překladu¹³, Archivo General de la Administración (AGA)¹⁴, Biblioteca Nacional de España (BNE)¹⁵, Národní knihovna České republiky (Klementinum)¹⁶, abychom získali odpovídající materiál pro náš výzkum. Korpus čítá celkem 18 děl:

1. FILIP, Ota. 1970. *El café de la calle del cementerio*. Barcelona: Plaza & Janés. Traducido del alemán por Martín Ezcurdia.
2. FILIP, Ota. 1976. *Un loco para cada ciudad*. Barcelona: Plaza & Janés. Traducido del alemán por José Manuel Pomares.

¹² Překladatel Antonín Brousek, autor nového překladu *Švejka* do němčiny (2014) zastává obdobný názor a domnívá se, že je třeba užít běžného hovorového jazyka: “Ein normales Umgangdeutsch musste her”. <http://www.radio.cz/de/rubrik/kultur/ein-normales-umgangsdeutsch-musste-her-antonin-brousek-hat-den-schwejk-neu-uebersetzt> [cit. 2014-12-04].

¹³ Katalog lze konzultovat na: <http://www.unesco.org/xtrans/bsform.aspx?lg=2>

¹⁴ Archivní fondy AGA je třeba vyhledat v badatelně archivu prostřednictvím programu ANDREA, fond je označen 3(50), kultura: cenzura knih.

¹⁵ Centrální katalog je dostupný na: <http://catalogo.bne.es/uhtbin/webcat>

¹⁶ Online katalog dostupný na: http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=nkck

3. HAŠEK, Jaroslav. 1980/2011. *Las aventuras del valeroso soldado Schwejk*. Barcelona: Destino. Traducción de Alfósina Janés.
4. HOFMAN, Ota. 1980. *Pan Tau y su historia completa, cómo se perdió y cómo volvieron a encontrarle. I. Llega Pan Tau*. Madrid: Alfaguara. Traducido del alemán por Lola Romero.
5. HOFMAN, Ota. 1981. *Pan Tau y su historia completa, cómo se perdió y cómo volvieron a encontrarle. II. Desaparece Pan Tau*. Madrid: Alfaguara. Traducido del alemán por Lola Romero.
6. KOHOUT, Pavel. 1974. *Cabeza abajo*. Barcelona: Pomaire. Traducción de Gregorio Vlastelica.
7. KOHOUT, Pavel. 1979. *La verduga*. Barcelona: Ultra-mar. Traducido del alemán por Yolanda Salvá Yenes.
8. KOHOUT, Pavel. 1982. *El beso de Clara*. Barcelona: Ultramar. Traducido del alemán por Sebastián Alemany.
9. KOHOUT, Pavel. 1990. *Dónde está enterrado el perro*. Barcelona: Plaza & Janés. Traducido del alemán por Julek Fuentes.
10. KUNDERA, Milan. 1970. *La broma*. Esplugas de Llobregat (Barcelona): Plaza & Janés. Traducido del alemán por Luis Guzmán.
11. LADA, Josef. 1968. *El gato Mikesch. Historias del gato que sabía hablar*. Barcelona: Editorial Juventud. Traducción del alemán por Mariano Orta Manzano.
12. NERUDA, Jan. 1992. *Escenas y arabescos*. Barcelona: Juventud. Traducido del alemán por Virginia Pérez.
13. NERUDA, Jan. 1992. *Imágenes De La Vieja Praga*. Barcelona: Juventud. Traducido del alemán por Virginia Pérez.
14. PROCHÁZKA, Jan. 1977. *La carpa*. Madrid: Alfaguara. Traducido del alemán por Antonio Skármeta.
15. PROCHÁZKA, Jan. 1979. *Viva la república: Julina, yo y el final de la guerra*. Madrid: Alfaguara. Traducido del alemán por Lola Romero.
16. PROCHÁZKA, Jan. 1983. *El viejo y las palomas*. Madrid: Alfaguara. Traducido del alemán por Anton Dieterich.
17. PROCHÁZKA, Jan. 1985. *Lenka*. Madrid: Alfaguara. Traducido del alemán por Javier Lacarra.
18. ŘÍHA, Bohumil. 1985. *Doctor Ping*. Barcelona-Madrid: Noguer. Traducción: Lola Romero.

Dále předkládáme tabulku české literatury přeložené do španělštiny. Čeština coby výchozí jazyk převládá ve všech kategoriích (65% próza, 84% poezie, 50% drama a 30% odborná literatura). Pokud jde o překlady z druhé ruky (próza), jako zprostředkující jazyk převládá němčina (16%), dále angličtina (9%) a francouzština (6%).

ČESKÁ LITERATURA PŘELOŽENÁ DO ŠPANĚLŠTINY 1900-2015

(podle předlohy a žánru)

Žánr	Originál / Předloha							Celkem	Reedice
	Čeština	Němčina	Angličtina	Francouzština	Italština	Jiné			
Próza	81	20	11	7	0	6	125	184/309	
Poezie	21	0	3	0	0	1	25	7/32	
Drama	5	0	3	1	0	1	10	1/11	
Odborná l.	31	10	9	6	22	27	105	10/115	
Celkem	138	30	26	14	22	35	265	202/467	

Tab. 2: Česká literatura přeložená do španělštiny 1900-2015

4. Hlavní teze a nejdůležitější výsledky

Je záhodno ocenit, že díky němčině jako zprostředkujícímu jazyku byla mnohá česká díla uvedena na španělském knižním trhu. V letech 1900-2015 bylo celkem přeloženo 265 děl české literatury vůbec, 30 z německé verze (jen 26 z anglické, 22 z italské a 14 z francouzské). Mnohé z knih (především čeští autoři žijící v exilu v nějaké německy mluvící zemi) byly vydány nejprve německy (přeloženy z českého rukopisu) a teprve poté vyšly česky.

Náš korpus čítá 18 českých děl přeložených do španělštiny z německé verze. V 9 případech (Lada, Filip, Hašek, Kohout, Kundera) je zřejmé, že se jedná o nepřímý překlad z němčiny, neboť v knize se objevuje “traducido del alemán” (přeloženo z němčiny) nebo “título de la edición alemana” (titul německé verze). Ve zbývajících 9 knihách (Hofman, Procházka, Říha) nenajdeme explicitní informaci, že jde o nepřímý překlad, často se jako výchozí text objevuje český originál. Abychom tedy toto tvrzení vyvrátili, použili jsme následující metodu, díky níž by bylo možné ověřit či dokázat, že jde skutečně o nepřímý překlad:

- 1) studium knižního a mimoknižního materiálu (bibliografické údaje, titul, prolog atd.) a rešerše o překladateli (jiné jeho překlady, z jakých jazyků obvykle překládá...);
- 2) translátologická analýza, která konfrontuje vybrané pasáže originálu, předpokládaného zprostředkujícího textu a překladu, je záhodno se soustředit na převedení titulu, vlastních jmen nebo toponym (srov. Cuéllar Lázaro 2010);
- 3) rozhovory s osobami, jež jsou součástí překladatelského procesu (překladatel, redaktor, nakladatel, korektor atd.).

Pozornost si jistě zaslouží i celkové složení korpusu z hlediska literárních žánrů. Literatura pro děti a mládež překvapivě představuje polovinu korpusu (9 děl, Karel Čapek, Ota Hofman, Josef Lada, Jan Procházka a Bohumil Říha). Především nakladatelství Alfaguara a jeho kolekce

Juvenil pod vedením Michi Strausfeld zpřístupnilo českou literaturu španělskému čtenáři. Výběr předlohy jistě souvisí s faktem, že ředitelka kolekce je Němka.

Přínosem k taxonomii nepřímých překladu je pak, v návaznosti na autorský kompilační překlad (Vavroušová 2013), termín “týmový kompilační překlad”, který popisuje překladatelský proces, při němž dva překladatelé překládají společně jedno dílo, jeden přímo z originálu a druhý z již přeložené verze. Příkladem pro naši jazykovou kombinaci (čeština-španělština-němčina) by pak byl dosud nevydaný překlad Nerudových *Malostranských povídek* (překlad Antonio Rivas a Miguel Ángel Vega).

Častou hypotézou při zkoumání nepřímých překladů je skutečnost, že překladatelé při nepřímém překladu tíhnou více k věrnému překladu, jelikož si jsou vědomi, že překládají z již jednou přeloženého textu. V případě A. Janés (*El valeroso soldado Schwejk*) překladatelka užívala stejná řešení jako německá verze, zachovávala stylistiku, tudíž se blíží českému originálu. Avšak překlad L. Guzmána (*La broma*) nepřevádí autorův styl, zkracuje dlouhé věty, vynechává komentáře v závorkách, nedrží se věrně německé předlohy, čímž se odchyluje i od českého originálu. Kvalita překladu z druhé ruky logický záleží na kvalitě prvního překladu, tedy předlohy. Vyzorovali jsme, že německá verze je velmi blízká českému originálu, což se odvíjí pravděpodobně od toho, že překladatelé byli bilingvní a žili v tehdejší Československu, tedy ve výchozím polysystému, ne cílovém.

Je-li v určitém literárním polysystému činná oficiální cenzura, je zřejmé, že ovlivňuje literární produkci, ať vlastní či překladovou. Autoři i překladatelé znali pravidla a snažili se upravit nebo přizpůsobit své texty, neboť si byli vědomi, že jejich tvorba bude hodnocena podle určitých kritérií (Merino & Rabadán 2009: 127).

Z analýzy cenzorských zpráv vyplývá, že relevantními a „zajímavými“ tématy pro cenzory byly: (1) pasáže, které útočily na základní pilíře systému (např. Švejk), (2) erotické pasáže a aluze na sex, jež musely být smazány, aby tak bylo možné ochránit „čistou mysl“ španělského čtenáře. V prvním případě bylo vydání knihy (většinou) zakázáno, neboť problematické pasáže vlastně definovaly celkový charakter knihy, v druhém případě bylo možné „vyjednávat“ s cenzorským aparátem, knihy byly vydány poté, co byly provedeny určité úpravy textu (*tachaduras*, tj. nevhodné pasáže byly vymazány).

Autocenzura byla velmi častou pracovní metodou, aby se zabránilo případným obtížím se systémem. Lze ji rozdělit do dvou skupin: (1) utajená autocenzura, kterou většinou prováděl sám autor, překladatel či redaktor (vynechal části, kvůli nimž by cenzor mohl zamítnout vydání díla), (2) doporučená autocenzura, již provádělo nakladatelství (redaktor) na doporučení cenzorské zprávy. Oficiální cenzura byla velmi důsledná, ale i opatrná, nenápadná – zásahy,

kteřé doporuřovalá, představovaly řasto pouze vynechání jedné „nebezpeřné“ věty ři pár slov v celém díle. Z tohoto důvodu je dokazování tohoto způsobu práce velmi problematické.

Oficiální cenzura ve frankistickém Španělsku byla v skutku všemocná, využívala svého vlivu k zastavení literární komunikace na několik let, řasto navíc záleželo pouze na rozhodnutí jednoho cenzora, jehož cílem bylo uchránit španělskou veřejnost před nebezpečnými vlivy.

Monika Zgustová a Fernando de Valenzuela jsou považováni za šířitele české literatury a kultury ve španělsky mluvícím světě (oběma byla udělena cena *Gratias Agit*). Zadání překladatelské zakázky probíhá u obou překladatelů odlišně: M. Zgustová hraje aktivní roli při výběru knih, které se budou překládat do španělštiny, sama doporučuje určitá díla (je nutno podotknout, že její manžel je Joan Tarrida, generální ředitel nakladatelství Galaxia Gutenberg, takže zde pozorujeme silný sociologický aspekt). V případě F. de Valenzuely je to naopak, dostává zakázku od nakladatelství ři autora.

5. *Náměty pro další výzkum*

Z našeho výzkumu vzešlo několik námětů pro další bádání:

1. Recepce české literatury s přihlédnutím ke zprostředkující roli francouzštiny (případová studie: Milan Kundera) nebo angličtiny (případová studie: Josef Škvorecký).
2. Recepce české literatury v Latinské Americe (např. Mexiko, Chile, Kuba, Kolumbie; kromě Argentiny, toto téma bylo již zpracováno v Nováková, 2015).
3. Specifika překladu dětské literatury. Recepce české literatury pro děti a mládež ve Španělsku.
4. Recepce a překlad odborné literatury psané v češtině ve Španělsku ři Latinské Americe.
5. Recepce české poezie ve Španělsku ři Latinské Americe.
6. Přínos Moniky Zgustové (ve Španělsku, potažmo Katalánsku) ři Fernanda de Valenzuely k šíření české literatury ve španělsky mluvícím světě.
7. Zkoumání jiných příkladů “týmového kompilačního překladu”, např. Jan Mukařovský: *Arte y Semiología* (1971) nebo Ivan Klíma: *El espíritu de Praga* (2010).
8. Recepce české literatury v katalánštině a vzájemný vliv katalánských (kastilských) překladů českých děl na zhotovení (chybějícího) překladu v příslušném jazyce. Zpracování osobnosti překladatelky Moniky Zgustové a její překladové tvorby, tj. jsou i její další převody české literatury autorským kompilačním překladem?

9. Zpracovat recepci divadelních adaptací ve Španělsku, neboť dosavadní výzkum se zaměřil pouze na knihy. V Katalánsku byla totiž hrána v divadle Teatre Alegria v Tarrase od 5. do 27. března 1999 divadelní adaptace pod názvem *Les aventures del bon soldat Švejk*, režie Pep Pla. Divadelní adaptace byly vydané rovněž knižně, španělsky i katalánsky, autorkou je M. Zgustová. Zajímavé je, že španělská divadelní adaptace (2000) byla publikována dříve než katalánská verze (2005) – opačný proces než u samotného románu.
10. Vypracování přehledové studie o recepci Haškova románu *Osudy dobrého vojáka Švejka* v hispanofonním světě (v Latinské Americe). Bylo by záhodno vypracovat translatologickou analýzu přímého překladu od Ricarda de Benedettiho *El buen soldado Schweik* (1946) a nepřímého překladu od Estely Canto *El buen soldado Shveik* (1969) s přihlédnutím k francouzskému zprostředkujícímu textu. Švejk byl také přeložen do kubánské španělštiny v roce 1980 pod názvem *Las aventuras del buen soldado Shveik durante la guerra mundial* od Rubéna Martího.
11. Celkový popis „osudů“ Haškova *Švejka* na Pyrenejském poloostrově vůbec, tj. ve Španělsku a Portugalsku v průběhu celého 20. století. Na území Španělska se také ještě nabízí provést analýzu katalánského a baskického překladu.
12. V německojazyčné oblasti vypracovat translatologickou analýzu dvojích překladů (*dobletes*). V případě Haškova *Švejka* existuje překlad G. Reiner (1926-1927) a A. Brouška (2014); pokud jde o Kunderův *Žert*, máme verzi E. Bertleffa (1968) a také S. Roth (1987).

6. Závěr

Cílem disertační práce je přispět k ucelenému zhodnocení zkoumaného jevu, propojit bádání v oblasti recepce české literatury (nepřímo přeložené) ve Španělsku 20. a 21. století a obecné translatologie. Relevantní translatologická témata v oblasti literárního překladu byla nejprve teoreticky zpracována, a poté sledována na konkrétním materiálu. Práce přispívá k zodpovězení a popisu následujících otázek: 1) problematika nepřímých překladu a metoda jejich zkoumání, jejich vliv na kvalitu cílových textů, 2) vliv cenzury na recepci překladové literatury, 3) možnosti (ne)převedení příznakového jazyka. Bádání napomohlo načrtnout „osudy“ české literatury v zahraničí a popsat dojem cílového čtenáře a reakci v cílové kultuře. Zároveň slouží jako pilotní studie k osvětlení česko-španělských literárních vztahů s přihlédnutím ke kulturně-zprostředkujícímu potenciálu německého jazyka.

Bibliografie (výběr)

- ABELLÁN, Manuel L. 1980. *Censura y creación literaria en España (1939-1976)*. Barcelona: Ediciones Península.
- ALBALADEJO MARTÍNEZ, Juan Antonio. 2012. *La literatura marcada: problemas de traducción y recepción ejemplificados a través del teatro popular vienés*. Soria: Diputación Provincial de Soria.
- ANDRÉS DE BLAS, José. 1999. "El libro y la censura durante el franquismo: Un estado de la cuestión y otras consideraciones". *Espacio, Tiempo y Forma, Serie V, H.ª Contemporánea*, n.º. 12, pp. 281-301.
- ANDRÉS DE BLAS, José. 2008. "La censura de libros durante la guerra civil española". In *Tiempo de censura: La represión editorial durante el Franquismo*. RUIZ BAUTISTA, Eduardo. Gijón: Trea, pp. 19-44.
- ARTETA, Antonio U. – CAMPISTOL, Juan R. – SERRANO, Carlos S. – ZAMORA, José M. *Dějiny Španělska*. 2010. Praha: Lidové noviny.
- ASSMANN, Aleida – ASSMANN, Jan. 1987. *Kanon und Zensur*. München: Wilhelm Fink.
- BANDÍN FUERTES, Elena. 2007. "Traducción, recepción y censura de teatro clásico inglés en la España de Franco. Estudio descriptivo-comparativo del Corpus TRACEtc (1939-1985)". Tesis doctoral. León. Universidad de León.
- BATISTOVÁ Anna. 2013. "Žert Milana Kundery pod dohledem: kritický ohlas díla v dobovém kontextu a v současnosti". Memoria de licenciatura. Praha. Univerzita Karlova.
- BOURDIEU, Pierre. 1991. *Language and symbolic power*. Cambridge: Polity Press.
- BROSKMEIER, Peter – KAISER, Gerhard R. 1996. *Zensur und Selbstzensur in der Literatur*. Würzburg: Königshausen und Neumann.
- CUÉLLAR LÁZARO, Carmen. 2000. *Dobletes de Traducción y Traductología. Las traducciones al castellano en España de la literatura contemporánea en lengua alemana (1945-1990). Estudio lingüístico*, Valladolid, Secretariado de Publicaciones e Intercambio Editorial, Universidad de Valladolid.
- CUÉLLAR LÁZARO, Carmen. 2014. "Los nombres propios y su tratamiento en traducción". *Meta*, vol. 59, n.º 2, pp. 360-379.
- CUENCA DROHARD, Miguel José. 2011. "Překladovost y posun: ¿causa o consecuencia?". In *Posibilidades y límites de la comunicación intercultural*. KRÁLOVÁ, JANA (ed.). Ibero-Americana Pragensia – Supplementum 27/2011. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, pp. 79-84.
- CUENCA DROUHARD, Miguel José – VAVROUŠOVÁ, Petra. 2015. "Výlet do Španěl české literatury v letech 1939-1989". *Plav* n.º. 15/2015, pp. 47-52.
- CUENCA DROUHARD, Miguel José. 2011. "La literatura checa vista desde España (1939-2000)". In *Zborník Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského. Philologia XXI - Supplementum II*. Bratislava: Univerzita Komenského, pp. 237-241.
- CUENCA DROUHARD, Miguel. 2013. "Influencia del polisistema cultural español en la traducción de la literatura checa durante la segunda mitad del s. XX". Tesis doctoral. Praha: Univerzita Karlova.
- CHALUPA, Jiří. *Španělsko*. 2005. Praha: Libri.
- CHVATÍK, Květoslav. 1994. *Svět románů Milana Kundery*. Brno: Atlantis.
- DOLLERUP, Cay. 2000. "Relay and Support Translations". In *Translation in Context: Selected papers from the EST Congress (Granada 1998)*. Chesterman, Andrew – Gallardo, Natividad – Gambier, Yves (eds.). Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins, pp. 17-26.
- DOLLERUP, Cay. 2008. "Relay in translation". *Bucharest Working Papers in Linguistics*, vol. X, n.º. 2, pp. 5-14. URL: http://bwpl.unibuc.ro/uploads_ro/762/BWPL_2008_2_Dollerup.pdf [cit. 2012-11-28]
- EVEN-ZOHAR, Itamar. 1990. *Polysystem Studies. Poetics Today*. Durham: Duke University Press. URL: <http://www.tau.ac.il/~itamarez/works/books/ez-pss1990.pdf> [cit. 2013-02-11].
- FRESHWATER, Helen. 2004. "Towards a redefinition of censorship". In *Censorship & Cultural Regulation in the Modern Age*. MÜLLER, Beate. Amsterdam: Rodopi, pp. 225-243.
- GAMBIER, Yves. 1994. "La retraduction, retour et détour". *Meta*, n.º 39 (3, 1994), pp. 413-417.

- GAMBIER, Yves. 2003. "Working with relay: An old story and a new challenge". In *Speaking in Tongues: Language across Contexts and Users*. PÉREZ GONZÁLEZ, Luis (ed.). Universidad de Valencia, pp. 47-66.
- GARRIDO VILARIÑO, Xoán Manuel. 2005. "Texto e paratexto. Tradución e paratradución". *Viceversa. Rista Galega de Tradución*, n.º. 9/10, pp. 31-39.
- GENETTE, Gérard. 1997. *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. Cambridge: CUP.
- GREGOR, Ludvík M. 1967. "Haškův Švejk v překladu Grety Reinerové". Memoria de licenciatura. Praha: Karlova univerzita.
- GROMOVÁ, Edita. 2014. "Anton Popovič – osobnosť slovenskej translatológie" [Anton Popovič: protagonista de la traductología eslovaca]. In *Myslenie o preklade na Slovensku*. VAJDOVÁ, Libuše (ed.). Bratislava. Kalligram. Ústav svetovej literatúry SAV, pp. 55-71.
- GUTIÉRREZ LANZA, Camino. 2005. "La labor del equipo TRACE: metodología descriptiva de la censura en traducción". In *Trasvases Culturales: Literatura, Cine y Traducción 4*. MERINO, Raquel – SANTAMARÍA, José Miguel – PAJARES, Eterio (eds.). Vitoria: Servicio Editorial de la Universidad del País Vasco, pp. 55-64.
- HAMAN, Aleš. 2014. *Tři stálice moderní české prózy: Neruda, Čapek, Kundera*. Praha: Karolinum.
- HARTMANN, Zdeněk. 2009. "Haškův Švejk v němčině". Memoria de licenciatura. Praha: Karlova univerzita.
- HAŠKOVÁ, Barbora. 2009. "Česká a francouzská recepce románů *Žert* a *Totožnost* Milana Kundery". Memoria de licenciatura. Praha. Univerzita Karlova.
- HERMIDA DE BLAS, Alejandro – GONZALO DE JESÚS, Patricia. 2007. "Translations of Czech and Slovak Literature in Spain: an Approach". In *Iberian and Slavonic Cultures: Contact and Comparison*. CIESZYŃSKA, Beata E. (ed.). Lisbon: CompaRes, pp. 187-204. URL: <http://www.iberian-slavonic.org/iberianandslavoniccultures.pdf> [cit. 2013-01-10].
- HERMIDA, Alejandro. 2003. "La difusión en España de las pequeñas literaturas europeas: El caso checo y eslovaco". In *Las lenguas y culturas de los países de la ampliación de la Unión Europea*. PRESA GONZÁLEZ, Fernando (ed.). Madrid: GRAM Ediciones, pp. 155–163.
- HERRERO-OLAIZOLA, Alejandro. 2007. *SUNY series in Latin American and Iberian Thought and Culture: Censorship Files: Latin American Writers and Franco's Spain*. State University of New York Press.
- HODOUŠEK, Eduard (eds.). 1999. *Slovník spisovatelů Španělska a Portugalska*. Praha: Libri.
- HODROVÁ, Daniela. 2001. *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst.
- HRABAL, Jiří (ed.). 2014. *Cenzura v literatuře a umění střední Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- HRALA, Milan (ed.). 2002. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Praha: Karolinum.
- HRDLIČKA, Milan. 1998. *Translatologický slovník. Výběr z českých a slovenských prací z teorie překladu* [Diccionario traductológico. Selección de los trabajos checos y eslovacos sobre la teoría de la traducción]. Praha: Jednota tlumočnicků a překladatelů.
- JIANZHONG, Xu. 2003. "Retranslation: Necessary or Unnecessary". *Babel*, vol. 49, n.º. 3, pp. 193–202.
- JONES, Derek (ed.). 2001. *Censorship. A World Encyclopedia*. London/Chicago: Routledge.
- KITTEL, Harald (eds.). *Übersetzung=Translation=Traduction. Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung*. Berlin, New York: De Gruyter, 2004.
- KNECHTLOVÁ, Eva. 2013. "Významové a výrazové posuny v překladech z druhé ruky (na příkladech převodu nizozemských titulů přes němčinu)". Memoria de licenciatura. Praha: Univerzita Karlova.
- KONRÁD, Kurt. 1937. *Španělské revoluce*. Praha: Lidová kultura.
- KOSKOVÁ, Helena. 1998. *Milan Kundera*. Praha: H&H.
- KRÁLOVÁ, Jana – CUENCA DROUHARD, Miguel José. 2013. *Jiří Levý: una concepción (re)descubierta*. Soria: Vertere. Monográficos de la revista Herméneus 15.
- LEFEVERE, Andre. 1992. *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*. London, New York: Routledge.

- LEUNG, Matthew Wing-Kwong. 2006. "The ideological turn in Translation Studies". In *Translation Studies at the Interface of Disciplines*. DUARTE, Joao Ferreira – ROSA, Alexandra Assis – SERUYA, Teresa (eds.). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, s. 129-144.
- LEVÝ, Jiří. 1957/1996. *České teorie překladu*. Praha: Ivo Železný.
- LEVÝ, Jiří. 1963/1983/1998. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný.
- LEVÝ, Jiří. 1971. *Bude literární věda exaktní vědou?*. Praha: Československý spisovatel.
- MAREŠ, Petr. 1993. "Průvodce světem paratextů". *Česká literatura* n.° 41/1993, pp. 580–583.
- MARÍN LACARTE, Mailen. 2008. "La traducción indirecta de la narrativa china contemporánea al castellano: ¿síndrome o enfermedad?". URL: <http://www.traduccionliteraria.org/1611/art/marin.htm> [cit. 2013-01-26].
- MERINO ÁLVAREZ, Raquel – RABADÁN, Rosa. 2002. "Censored Translations in Franco's Spain: The TRACE Project – Theatre and Fiction (English-Spanish)". *TTR: traduction, terminologie, rédaction*, vol. 15, n.° 2, pp. 125-152. URL: <http://www.erudit.org/revue/ttr/2002/v15/n2/007481ar.pdf> [cit. 2013-03-25].
- MERINO ÁLVAREZ, Raquel. 2005. "From catalogue to corpus in DTS. Translations censored under Franco: the TRACE Project". *Revista Canaria de Estudios Ingleses*, n.° 51/2005. pp. 85-103. URL: [http://publica.webs.uil.es/upload/REV%20RECEI/51%20-%20202005/06%20\(Raquel%20Merino\).pdf](http://publica.webs.uil.es/upload/REV%20RECEI/51%20-%20202005/06%20(Raquel%20Merino).pdf) [cit. 2013-03-25].
- MERINO ÁLVAREZ, Raquel. 2007. *Traducción y censura en España (1939-1985). Estudios sobre corpus TRACE: cine, narrativa y teatro*. Bilbao: Servicio editorial de la Universidad del País Vasco.
- MERKLE, Denise. 2002. "Presentation". *TTR: traduction, terminologie, rédaction*, vol. 15, n.° 2, pp. 9-18. URL: <https://www.erudit.org/revue/ttr/2002/v15/n2/007476ar.pdf> [cit. 2015-03-25].
- MERKLE, Denise. 2010. "Censorship". In *Handbook of Translation Studies*. GAMBIER, Yves – DOORSLAER, Luc van. Amsterdam: John Benjamins, pp. 18-21.
- MORALESOVÁ, Dana. 1994. "Komparace Kunderova románu Žert a jeho překladu do španělštiny". Memoria de licenciatura. Praha. Univerzita Karlova.
- MÜLLER, Beate. 2004. Censorship & Cultural Regulation in the Modern Age: Mapping the Territory. In *Censorship & Cultural Regulation in the Modern Age*. MÜLLER, Beate. Amsterdam: Rodopi, pp. 1-31.
- MÜLLER, Beate. 2010. "Zensurforschung: Paradigmen, Konzepte, Theorien". In *Buchwissenschaft in Deutschland. Ein Handbuch. Theorie und Forschung*. RAUTENBERG, Ursula (ed.). Berlin, pp. 321-360.
- MÜLLEROVÁ, Lenka. 2010. *Paratexty a česká nakladatelství: (knižní strategie v 90. letech 20. století)*. Kostelec nad Orlicí: Litterae.
- NEUSCHÄFER, Hans-Jörg. 1994. *Adiós la España eterna: la dialéctica de la censura: novela, teatro y cine bajo el franquismo*. Barcelona: Anthropos.
- OBOLENSKAYA, Julia. 1992. "Historia de las traducciones de la literatura clásica rusa en España". *Livius*, n.° 1/1992, pp. 43-56.
- PAVLÍČEK, Tomáš – PÍŠA, Petr – WÖGERBAUER, Michael. 2012. *Nebezpečná literatura? Antologie z myšlení o literární cenzuře*. Brno: Host.
- PEDAUYÉ, Antonio. 2007. "Las relaciones hispano-checas a lo largo de la historia. Aproximación a algunos períodos de particular interés". *Ibero-Americana Pragensia – supplementum*, n.° 20/2007, pp. 9-21.
- PELEG, Ian (ed.). 1993. *Patterns of Censorship around the World*. Boulder: West View Press.
- POPOVIČ, Anton. 1975. *Teória umeleckého prekladu: Aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran.
- POPOVIČ, Anton. 1983. *Originál/preklad: interpretačná terminológia*. Bratislava: Tatran.
- PRIBAŇ, Michal. 2014. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia.
- PRUNČ, Erich. 2001. *Einführung in die Translationswissenschaft. Orientierungsvolumen*. Graz. Institut für Translationswissenschaft.
- PYM, Anthony. 1998. *Method in Translation History*. Manchester, Northampton: St. Jerome.

- PYM, Anthony. 2011. "Translation research terms: a tentative glossary for moments of perplexity and dispute." In *Translation Research Projects 3*. PYM, Anthony (ed.). Tarragona: Intercultural Studies Group, pp. 75-108. URL: http://isg.urv.es/publicity/isg/publications/trp_3_2011/pym.pdf [cit. 2012-11-27]
- PYTLÍK, Radko. 1983a. *Jaroslav Hašek a dobrý voják Švejk*. Praha: Panorama.
- PYTLÍK, Radko. 1983b. *Kniha o Švejkovi*. Praha: Československý spisovatel.
- RABADÁN, Rosa (ed.). *Traducción y censura inglés-español: 1939-1985. Estudio preliminar*. León: Universidad de León.
- RENNEROVÁ, Jana. 2009. "Příběh různosti čtení. Recepce Kunderova románu *Žert a Třetího sešitu směšných lásek* v českém a německojazyčném kontextu" [La historia de la variedad de lecturas. La recepción de la novelas *La broma* y *El tercer cuaderno de los amores ridículos* de Kundera en el contexto checo y germanoparlante]. Memoria de licenciatura. Praha: Univerzita Karlova.
- RINGMAR, Martin. 2007. "Roundabout Routes: Some Remarks on Indirect Translations". In *Selected Papers of the CETRA Research Seminar in Translation Studies 2006*. MUS, Francis (ed.). URL: <http://www.kuleuven.be/cetra/papers/Papers2006/RINGMAR.pdf> [cit. 2013-01-23].
- RINGMAR, Martin. 2012. "Relay translation". In *Handbook of Translation Studies*. GAMBIER, Yves – Luc van DOORSLAER (eds.). Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins. URL: http://www.lessius.eu/sites/default/files/hts/RINREL_000.doc [cit. 2014-11-28]
- RUNDLE, Christopher – STURGE, Kate. 2010. *Translation under fascism*. London: Palgrave Macmillan.
- SANTOYO, Julio-César. 2000. "Traducción y censura: Mirada retrospectiva y una historia interminable". In *Traducción y censura inglés-español: 1939-1985. Estudio preliminar*. RABADÁN, Rosa (ed.). Universidad de León, pp. 292-308.
- SANTOYO, Julio-César. 2011. "Iberian translation history: what we know and do not know". In *Übersetzung. Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung*. KITTEL, Harald (eds.). Berlin-Boston: Walter de Gruyter. pp. 1982-1984.
- SERRANO BERTOS, Elena. 2014. «Jiří Levý: una concepción (re)descubierta». *Linguistica Pragensia* N o 1. 84 – 87.
- ŠINDELÁŘOVÁ, Marie. 2015. "Orální historie tlumočení v Československu před rokem 1989" [Historia oral de interpretación en Checoslovaquia antes de 1989]. Trabajo de Fin de Máster. Praha: Univerzita Karlova.
- ŠPIRK, Jaroslav. 2011. "Ideology, Censorship, Indirect Translations and Non-Translation: Czech Literature in 20th-century Portugal". Tesis doctoral. Praha: Univerzita Karlova.
- ŠPIRK, Jaroslav. 2014. *Censorship, Indirect Translations and Non-Translation: The (Fateful) Adventures of Czech Literature in 20th-century Portugal*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- ST ANDRÉ, James. 2008. "Relay". In: *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. BAKER, Mona – Gabriela SALDANHA (eds.). London: Routledge, pp. 230-232.
- STACKELBERG, Jürgen von. 1987. "Eklektisches Übersetzen I". In *Die literarische Übersetzung. Fallstudien zu ihrer Kulturgeschichte*. SCHULTZE, Brigitte (ed.). Berlin: Erich Schmidt, pp. 53-62.
- TAHIR-GÜRÇAGLAR, Sehnanz. 2002. "What Texts Don't Tell: The Use of Paratexts in Translation Research." In *Crosscultural transgressions: research models in translation studies II : historical and ideological issues*. HERMANS, Theo. Manchester: St. Jerome Publishing, pp. 44-60.
- TOMÁŠEK, Dušan. 1994. *Pozor, cenzurováno! aneb ze života soudružky cenzury* [¡Ojo, censurado!, o sea, de la vida de la compañera censura]. Praha: Vydavatelství a nakladatelství MV ČR.
- TOURY, Gideon. 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins.
- TYMOCZKO, Maria. 2009. "Censorship and self-censorship in translation: Ethics and Ideology, resistance and collusion". In *Translation and censorship*. CHUILLEANÁIN, Eilén Ní – CUILLEANÁIN, Cormac Ó – PARRIS, David. Dublin: Four Courts Press, pp. 24-46.
- ULIČNÝ, Miloslav. 2005. *Historia de las traducciones checas de literaturas de España y de Hispanoamérica*, Praha: Karolinum.
- VAJDOVÁ, Libuša (ed.). 2014. *Myslenie o preklade na Slovensku*. Bratislava: Kalligram - Ústav svetovej literatúry SAV.

VANĚK, Miroslav et al. 2003. *Orální historie: Metodické a „technické“ postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

VAVROUŠOVÁ, Petra. 2013. “Němčina jako zprostředkující jazyk při překladu Haškova Švejka do španělštiny”. *Memoria de licenciatura*. Praha: Univerzita Karlova.

WILLIAMS, Jenny – CHERSTERMAN, Andrew. 2002. *The Map: A Beginner's Guide to Doing Research in Translation Studies*. Manchester, Northampton: St. Jerome.

WÖGERBAUER, Michael – PÍŠA, Petr – ŠÁMAL, Petr – JANÁČEK, Pavel (eds.). 2015. *V obecném zájmu. Cenzura a sociální regulace literatury v moderní české kultuře 1749-2014*. Praha: Academia.

WOODS, Michelle. 2006. *Translating Milan Kundera*. Clevedon, Philadelphia, Toronto: Multilingual Matters.

XU, Jianzhong. 2003. “Retranslation: Necessary or Unnecessary”. *Babel: Revue Internationale de la Traduction = International Journal of Translation*, n°. 49, 3/2003, pp. 193-202.

ŽEBRÁKOVÁ, Veronika. 2009. “Román *Žert* a jeho český ohlas”. *Trabajo de Fin de Grado*. Brno. Masarykova univerzita.

ZGUSTOVÁ, Monika. 2002. “Literatura checa en España. La bella extranjera.” *Nueva revista de política, cultura y arte*, n°. 80, marzo, URL: <http://www.nuevarevista.net/articulos/literatura-checa-en-espana-la-bella-extranjera> [cit. 2012-07-07].

Archivy a knihovny

Archivo General de la Administración (AGA), C/ Paseo de Aguadores, 2, 28871 Alcalá de Henares, España. URL: <http://www.mecd.gob.es/cultura-mecd/areas-cultura/archivos/mc/archivos/aga/servicios.html> [cit. 2016-01-24].

Biblioteca Nacional de España (BNE). Pº de Recoletos, 20-22, 28071 Madrid, España. *Catálogo General de la BNE*. URL: <http://catalogo.bne.es/uhtbin/webcat> [cit. 2016-01-20].

Národní knihovna České republiky. Klementinum 190, 110 00 Praha 1. Republika Checa. *Online katalog Národní knihovny ČR*. URL: http://aleph.nkp.cz/F/?func=file&file_name=find-b&local_base=nkc [cit. 2016-01-13].

Portál české literatury – Bibliografie zahraničních vydání děl českých autorů. URL: <http://www.czechlit.cz/cz/> [cit. 2016-01-15].

SČKN. Zpráva o českém knižním trhu 2011/2012. 2012. Dostupné z: <http://www.sckn.cz/content/zpravy/file-847.pdf> [cit. 2012-11-28]

UNESCO. *Index Translationum – Bibliografía Internacional de la Traducción*. Búsqueda bibliográfica. URL: <http://www.unesco.org/xtrans/> [cit. 2016-01-24].

WorldCat [Catálogo Mundial]. URL: <https://www.worldcat.org/> [cit. 2016-01-21].

-07-07].